Politika sećanja i antifašizam

Alpar Lošonc

Antifašizam ne prestaje biti aktualan, zato što i nadalje postoji uslovi koji iziskuju njegovo postojanje. Odnosno, i nadalje egzistiraju *strukturalni uslovi* za rasplamsavanje fašizma. Utoliko „sećanje" na antifašizam nije antikvarnog karaktera, nego zadire u današnjicu: antifašizam je deo politike sadašnjosti!

Postoje, dakako, razlike između istorijskih oblika fašizma u dvadesetim godinama XX veka i ovog današnjeg – ne postoji ona vrsta mobilizacije, ne postoje onakvi pokreti koji su crpeli svoje postojanje iz militarnih slojeva i koji su nekada određivali dinamiku fašizma, ali metamorfoza fašizma nije njegovo negiranje, nego prelazak u druge oblike.

Da ne govorimo o tome da postoje i takva razmišljanja koja antifašizam doživljavaju kao komunističku ideološku floskulu, manipulaciju koja je osuđena na nestanak posle pada Berlinskog zida. Svodeći antifašizam na ideološku izmišljotinu komunista iskazuje se nespremnost da se sučeljava sa onim što je odista preteče u savremenom društvu.

Govor o „postfašizmu" ili „neofašizmu" to potvrđuje. Problem se ne može kulturalistički skratiti, nego se mora pokazati njegova ukotvljenost u socio-ekonomskim određenostima današnjeg sveta.

Neofašizam prihvata današnji oblik kapitalizma, ne izražava protest ni u odnosu na neoliberalizovane tendencije, kamoli u odnosu na kapitalizam. Ali, metamorfoza fašizma nije znak toga da ga možemo negirati, nego postajemo svesni toga da on, shodno promenjenim istorijskim determinacijama, prelazi u druge oblike.

Ovde tek možemo dodirnuti elemente registra na osnovu kojeg se reprodukuju elementi fašizma. Govor o islamskoj opasnosti i fundamentalizmu, neprestana medijska mobilizacija u celoj Evropi protiv navodno nasilnog jezgra u islamu, kojem se čak ne priznaje da je religija uopšte, dakle stanovita islamofobija je barem u koegzistentnoj vezi sa klasičnim antisemitizmom, ponegde ga i zamenjuje.

Da se ne zaboravi: oštrica ove fobije se odnosi veoma često protiv naseljenika, ekonomskih migranata, subproletera, stranih radnika koji se tretiraju kao nosioci opasnosti u pogledu zauzimanja radnih mesta i uopšte mesta u prostoru.

Posebno mesto zaslužuje strah koji se vezuje za srednju klasu, ili barem za određene slojeve srednje klase. Njeni afiniteti i sa razlogom intenzivirani strahovi od deklasiranja su snažno krčili put uspesima fašizma u prošlom veku. Ovde je osećaj objektivno postojeće pretnje izražen u vidu želje za sigurnošću i poretkom. Isti strahovi sa sličnom snagom se javljaju i danas, u promenjenim okolnostima: srednja klasa koja se u svim opisima i komentarima karakteriše kao devastirana u toku poslednjih dekada, dakle za vreme neoliberalizma, pogođena je i očajem i prospektivnim strahom od survavanja u ekonomski ćorsokak.

Nadalje, zaboravlja se da je u pogledu antisemitizma 1968. kao simbolička godina odigrala krupnu ulogu: to što je danas antisemitizam u javnim diskursima nelegitiman mora se zahvaliti konsekventnom nastupu upravo različitih aktera dotične godine.

Fašizam se mnogo puta oslanja na pripisivanje određenih modusa moći određenim grupama: ako su Jevreji predstavljali predmet različitih resentimana zbog projektovane misteriozne sposobnosti da se enormno dobro snalaze u kolotečini kapitalizma, naročito u finansijskoj sferi, i zbog uvođenja kosmopolitskog komunizma, onda se Romi nipodoštavaju zato što su percipirani na taj način da su čak i ispod proleterskog statusa. Oni su deo jednog subhumanog sveta koji je predmet različitih nasilnih intervencija, deportacija, dislokacija podrazumevajući i državе Zapadne Evrope.

Ko zaslužuje građanstvo, to jeste pitanje koje se javlja u vezi sa fašizmom današnjice, te predstavlja izvor najrazličitijih konflikata i fantazija. Neofašizmi dovode u pitanje univerzalno građanstvo i to jeste njihova najbitnija orijentacija u kasnom kapitalizmu!

Uloga revolucionarne štampe u antifašističkoj borbi

Vida Knežević i Marko Miletić

Levo orijentisana štampa u međuratnom periodu u Kraljevini Jugoslaviji bila je obeležena specifičnim unutar-političkim događajima koji su presudno uticali na artikulaciju političkih stavova koji su svoje krajnje domete imali u politici Narodnog fronta i Narodno-oslobodilačkoj borbi do konačne pobede nad fašizmom i radikalne promene društvenog uređenja. Ovi događaji će imati određujući uticaj i na karakter i formu same štampe, te na materijalne uslove njene reprodukcije.

> Od kraja Prvog svetskog rata pa do 1921. ukupno je postojalo 52 radnička lista na teritoriji Kraljevine Jugoslavije, sa dužim ili kraćim vremenskim trajanjem od kojih je 38 bilo pod kontrolom Komunističke partije Jugoslavije (KPJ), 14 sindikalnih. Značajno je pomenuti i postojanje dnevnih novina: „Glas slobode" i „Radničke novine".

Neposredno nakon I svetskog rata veliki deo stanovništva se nalazi u izrazito teškim životnim i radnim uslovima. U tako osiromašenom društvu KPJ postaje treća po veličini politička stranka na parlamentarnim izborima 1920. godine. Ipak, samo nekoliko meseci kasnije, državni vrh Kraljevine SHS donosi „Obznanu" – dekret kojim je zabranjenja KPJ, koju je pratio Zakon o zaštiti države (1921.) čime je bilo kakva politička delatnost pa tako i štampa koja je zastupala komunističke ideje i borbu radničke klase zabranjena. Usledili su i zakoni koji su povećali cenzuru nad štampom a zatim i Šestojanuarska diktatura 1929. godine. U ovom periodu raste značaj ilegalne štampe, koja će u sledećoj deceniji postati i glavni kanal za širenje ideja radničkog pokreta.

> Od 1921. do 1929. godine izlazilo je 96 naslova, od toga 16 je štampano van granica zemlje dok je ilegalno bilo 29 listova. Iako broj od 96 različitih periodičnih izdanja može delovati značajno bitno je naglasiti da je državna cenzura tokom ovog perioda bila sve jača. Tako je u trećoj deceniji XX veka pokrenuto 67 novih glasila ali je kraj decenija dočekalo svega njih sedam.

Radnička štampa ovog perioda se, u najvećoj meri, zasnivala na Lenjinovim stanovištima da se uloga revolucionarne štampe ne ograničava samo na širenje ideja, na političko vaspitavanje i pridobijanje saveznika već da ona mora biti i agitator i propagator ali i kolektivni organizator. Ovakav koncept štampe jasno možemo pratiti na primerima značajnih dešavanja za radnički pokret u periodu između dva svetska rata. Radnička i druga levo orijentisana glasila su pratila unutrašnja i spoljašnja politička dešavanja, prenosila tekstove značajnih teoretičara socijalizma, odluke i upute Komunističke internacionale i KPJ. Velika pažnja je posvećena i izveštavanju o državnoj represiji nad komunistima – praćeni su sudski procesi, pisalo se o stanju u zatvorima u kojima su se nalazili politički zatvorenici, pozivalo na proteste, dok su ujedno prenošena i direktna uputstva za ilegalni rad i organizaciju pokreta. Pomenuti listovi su često bili jedina mesta artikulacije kritike i otpora pojavama i širenju fašizma i antisemitizma u Evropi.

KPJ kao nosilac otpora u međuratnom periodu

Damjan Pavlica

Komunistička partija Jugoslavije je od svog nastanka 1919. godine bila nosilac radikalnog otpora režimu buržoaske klasne vladavine.

Kao katalizator nezadovoljstva radnih i nižih slojeva, novoosnovana KPJ je na prvim posleratnim oštinskim izborima u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca ostvarila ogroman uspeh – pobedila je u svim većim gradovima, uključujući i Beograd, a na izborima za Ustavotvornu skupštinu po broju osvojenih poslaničkih mandata je bila treća stranka. Nakon sprečavanja Filipa Filipovića, sekretara KPJ, da preuzme upravu u Beogradu, zabrana delovanja partije je dekretirana prvo Obznanom 1920, a potom i Zakonom o zaštiti države 1921.

U ranim godinama, njen je glavni protivnik bila beogradska vojno-monarhijska elita koja je uspostavila svoju hegemoniju nad novostečenim jugoslovenskim oblastima.

Posle zavođenja januarske diktature u Jugoslaviji 1929. godine, Komunistička partija je pozvala narod na ustanak. Međutim, stanovništvo nije sledilo primer avangarde, a odgovor režima je bio brutalan. Usledile su policijske odmazde, tokom kojih su ubijene i uhapšene mnoge komunističke vođe.

U narednim godinama KPJ je na sve načine pokušavala da se stavi na čelo borbe potlačenih naroda, odnosno da poveže nacionalno-oslobodilačke pokrete sa klasnom borbom. Početkom 1930-ih podržavala je razne nacionalne pokrete protiv srpske prevlasti, uključujući Kosovski komitet, Unutrašnju makedonsku revolucionarnu organizaciju, crnogorske separatiste i ustaše.

Nakon dolaska Hitlera na vlast 1933. godine, glavni protivnik komunista svih zemalja je postao Hitler. Oko 1935. godine KPJ prihvata novi kurs Kominterne da je fašizam najveći neprijatelj, i radi na stvaranju narodnog fronta koji bi okupio sve demokratske snage protiv fašizma. Istovremeno ustaše, pod uticajem fašističke Italije i Nemačke, razvijaju snažnu antikomunističku ideologiju. Izbijanjem španskog građanskog rata jaz među njima postaje nepremostiv.

Iako Komunističkoj partiji Jugoslavije u međuratnom periodu nije uspelo da poveže nacionalno-oslobodilačke pokrete sa klasnom borbom, u ratu se to pokazalo kao pobednička platforma borbe protiv okupatora. Nakon dve decenije pokušaja i pogreške, KPJ je stekla ogromno iskustvo konspirativnog rada, mrežu ilegalaca širom zemlje i nekoliko stotina prekaljenih antifašističkih španskih boraca, jedinih mlađih Jugoslovena koji su ikad učestvovali u nekom ratu.

Ti ljudi su nakon Hitlerove invazije činili kičmu otpora u okupiranoj Jugoslaviji.

Kritika umetničkog dela kao kritika ideologije

Branimir Stojanović

Ciklus skulptura Ivana Meštrovića pod zajedničkim naslovom Vidovdanski spomenik, ciklus skulptura posvećenih junacima vidovdanskog ciklusa narodne poezije, koji je nastao u toku njegovog boravka u Beču 1907-1910, a prvi put izložen u Rimu 1911. na bijenalu umetnosti, postao je prvi umetnički rad koji je (samo)imenovan kao rad jugoslovenske umetnosti. Skupture su doživele ogroman intenacionalan uspeh, a unutar jugoslovenskog pokreta neposredno pred rat i neposredno nakon rata, u novoosnovanoj kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, proizvele su diskusiju koja je trajala gotovo dvadeset godina i u čijem je središtu bilo pitanje nacionalnog stila u umetnosti, odnosno rasnog karaktera Jugoslovena, kako je tada i gotovo sledećih dvadest godina od osnivanja prve Jugoslavije pa sve do njenog kraja, nazivan proces modernizacije i evropeizacije različitih naroda unutar kraljevine. Istovremeno, diskusija oko nacionalnog stila jugoslovenske umetnosti zapravo je bila pokušaj da se kroz diskusiju o umetničkom delu definiše nacionalna specifičnost države u nastajanju, koja je na neki način anticipirana ovim umetničkim radom.

Ključni momenat diskusije, koji je konstituisao polje savremene istorije umetnosti kao discipline, odnosno esej koji je uspostavio vezu između kritike umetničkog dela i ideologije, dao je Moša Pijade, u to vreme umetnik, novinar i urednik listova „Pravda" i „Pijemont", glasila koja su uređivačkom koncepcijom i ideološkim opredeljenjem ujedinjavala sve one, građanske projugoslovenske tendencije u Srbiji, od principovaca do apisovaca, dakle doprinosio je formiranju građanskog jezgra amtimonarhista i artikulaciji prvih impulsa antikolonijalnih borbi balkanskih naroda.

U eseju „Ivan Meštrović i pitanje stila u našoj umetnosti", pisanom u toku Prvog svestkog rata a objavljenom 1919. godine, Moša Pijade, koji sebe tada naziva proleterom umetnikom, prvi put kroz kritku umetničkog dela postavlja u odnos stil i ideologiju i uvodi bitnu razliku između nacionalnog i narodnog stila. Za razliku od modernističkih apologeta Meštrovića, koji u Vidovdanskom ciklusu vide rasni karakter jedne evropske nacije izrasle na svom autentičnom mitu, Pijade u skulpurama prepoznaje i kritikuje upravo premalo narodni a previše nacionalnalno-evropejski stil ciklusa skulptura.

Ova dihotomija narodno-nacionalno na kojoj Pijade insistira je ostala nerazvijena, ali je u jeziku svog vremena znacila istovremeno i antikolonijalizam i antimonarhizam. Već sledeće godine Pijade posaje teoretičar i aktivista radničkog pokreta u nastajanju i kao da dilemu narodni ili nacionalni stil razrešava tako što između naroda i nacije bira radnika, a od umetnika proletera postaje komunistički aktivista.

Svedočanstvo – istina i/li politika?

Noa Trajster

Masovna ubistva u vreme Drugog svetskog rata i Holokausta, kao i fenomen nacističkih logora, većini ljudi se čine nezamislivim i neverovatnim, i sve više i više nemogućim kako vreme prolazi. Svedočenje preživelih posle rata i danas je dokaz šta se desilo, i kako se to što se desilo doživljavalo iz različitih pozicija žrtava.

Svedoci već sami analiziraju i preispituju svoju sopstvenu poziciju, autentičnost i legitimnost svedočenja: „Prirodno je i očigledno da je najpouzdaniji materijal za rekonstrukciju istine o logorima pohranjen u sećanjima preživelih logoraša. I pored samilosti i gnušanja koje izazivaju, treba ih čitati kritičkim okom. Za upoznavanje Lagera, sâmi logori nisu uvek bili dobra osmatračnica: u neljudskim uslovima kojima su bili izloženi, retko se dešavalo da logoraši steknu neko celovito viđenje svog sveta" (iz: Primo Levi, Potonuli i spaseni). To samo-ispitivanje, i naše sa njima, ni jednog momenta ne bi smelo da relativizuje niti da izjednačava poziciju žrtve i poziciju počinioca, a cilj našeg istraživanja je da ukaže na složenost i težinu odgovornosti pozicije svedoka.

Primo Levi je više puta insistirao da je fenomen logora p olitički fenomen, tako da je i svedočanstvo o logoru politički čin. „Najbolji istoričari Lagera ponikli su dakle među malim brojem onih koji su umeli i imali sreće da stignu do neke povlašćene osmatračnice, a da pri tom ne pokleknu pred kompromisima, kao i sposobnost da sa skromnošću dobrog letopisca, odnosno vodeći računa o složenosti fenomena Lagera i o raznolikosti ljudskih sudbina koje su se u njima odvijale, ispričaju ono što su videli, propatili i činili. Po logici stvari, svi ti istoričari bili su politički zatvorenici: pre svega zato što su Lageri bili politički fenomen" (iz: Primo Levi, Potonuli i spaseni).

Politika je stvaranje odnosa između pojedinaca u društva, kao i među grupama. Zato su vrlo važni cilj i forma svedočenja – ispred državne komisije, sudsko, arhivsko, za umetnički rad itd. Šta svaka od ovih formi podrazumeva, koju vrstu zahteva stavlja ispred svedoka odnosno koju vrstu političkog subjekta proizvodi? S druge strane, šta je pozicija primaoca svedočanstva u ljudskim odnosima kada preživeli svedoče deci, porodici, prijateljima, a koju politiku stvaraju institucije koje se bave sakupljanjem svedočanstava – državne komisije, lokalni i međunarodni sudovi, institucije za reparaciju i restituciju, arhivi, muzeji, filmovi, javnost, itd.

Ako nastavimo sa Levijem „zato što im [političkim zatvorenicima– N.T.] je upravo kao bivšim borcima protiv fašizma (ili onima koji se protiv njega i dalje bore) bilo jasno da je svedočenje zapravo objava rata fašizmu; zato što su imali lakši pristup statističkim podacima" postavlja se pitanje: koju vrstu svedočanstva traži Levi? O čemu je svedočenje? Agamben, sudski sistem, arhivi, drugi eksperti i institucije koje traže od svedoka da bude žrtva, tj. da gleda samo u sebe, da svedoči samo o njegovom doživljaju i mučenju da bi nad tim svedočenjem i svedokom konstatovao svoju poziciju moći, tj. ekspertizu ili tzv. kontekstualizaciju, drugim rečima političku manipulaciju. Levi sa druge strane traži od čoveka da sam bude politički subjekt, da gleda, analizira i time pruži otpor sistemu u kojem postoji, prisustvuje i učestvuje svojevoljno ili prinudno. Svodočenje, za Levija je gledanje sa mesta logoraša ili sa mesta zatvorenika spoljašnosti, i opisivanje, baš sa tog mesta, politički sistem koji je proizveo logor. Ta vrsta svedočanstva je politički čin u okviru anti-fašističke borbe.

Savremena politika sećanje je podigla pojam svedočanstva na nivo religiozne ceremonije. U knjigama, arhivama, filmovima i muzejima skupljene su hiljade svedočanstava, u kojima je glavna tema patnja žrtava Muselmana (nadimak za logoraša koji je na ivici smrti i koji više ne može da primeti i reaguje na okolinu) jedini svedok i glavni lik. Ovakav sistem svedočenja bio je osnov za dodeljivanje ratnih odšteta pojedincima kojima je stvoren ogroman aparatus kulture sećanja. Kontekstualizacija i obrazloženja svedočanstava opet nije u rukama svedoka nego u rukama stručnjaka za kulutru i za sećanje, tj. svedoci nisu oni koji kroje politiku svojih sećanja nego je ta politika proizvedena u njihove ime.

Vreme je da se upitamo šta je suština politike koja odvaja patnju od političkih mehanizama koji je proizvode i koji je cilj te politike? Šta treba pomiriti i relativizovati na račun te patnje i poniževanja?

O nužnoj vezi između nacizma i liberalizma kroz proizvodnju logora i smrti je već 1934. govorio Emanuel Levinas: „Ako liberalizam poslednjih vekova zabašuruje dramatičnu stranu ovog oslobađanja, on mu zadržava bitni element u obliku suverene slobode razuma. Celokupna filozofska i politička misao novijih vremena teži tome da postavi čovekov duh na plan viši od realnog, dubeći ponor između čoveka i sveta... Šta prema tradicionalnom tumačenju znači imati tело? Znači podnositi ga kao objekat spoljnjeg sveta... Osećanje stalnog tuđinstva tela u odnosu na nas nadahnjivalo je hrišćanstvo kao god i savremeni liberalizam. Ono je istrajalo kroz sva menjanja etike i pored slabljenja asketskog ideala posle Renesanse... Važnost koja se pridaje tom osećanju tela, kojim zapadni duh nikada nije hteo da se zadovolji, u osnovije novog poimanja čoveka. Ono biološko, sa svim usudom što u sebi nosi, postaje više nego objekat duhovnog života, postaje njegova srž. Tajanstveni glasovi krvi, zov nasleđa i prošlosti kojima telo služi kao zagonetni prenosilac, gube prirodu problemai podvrgnutih rešavanju jednog suvereno slobodnog Ja" (iz: Emanuel Levinas, Nekoliko refleksija o filozofiji Hitlerizma).

Sa donošenjem Maršalovog plana prekinuti su svi procesi denacifikacije u Nemačkoj zato što je odluka o obnavljanju Nemačke privatne industrije zahtevala održanje građansko-ekspertskog sloja koji je proizveo Nacizam i logore. U Jugoslaviji prvi uslov za dodeljivanje Maršalovog plana bio je vraćanje iste strukture koje su još pre rata nastale sa Hitlerovom ideologijom.

Savremena politika sećanje sakriva ekonomiju u politici pomirenja tako što proizvodi Logor kao jedino ili glavno mesto Nacizma i Hitlerizma. Mehanizam sakrivanja je odvajanje ljudske patnje (u ime civilnih žrtava) od ekonomsko-političke strukture društva koje je taj logor proizvela i od toga profitirala ritualizujući patnju tako da strukture mogu da nastave nesmetano da funkcionišu. Ta logika i praksa nastavlja se u politici sećanja, ne samo u vezi sa Drugim svetstim ratom, nego i u svim ratovima koje je Zapad proizveo od tada, uključujući ratove 90-ih, ratove koji su doveli do raspada Jugoslavije.

Od agitatorske do korporativne štampe

Radnička štampa u Srbiji (Jugoslaviji) 1945-2014.

Nenad Novičić

Radničku štampu posle Drugog svetskog rata u Srbiji (Jugoslaviji) treba posmatrati u sklopu istorijskog, političkog i društvenog konteksta u kojem je ona nastala i razvijala se.

Možemo je podeliti na tri razvojna perioda:

prvi, nakon konstituisanja FNRJ, od 1945. do 1950. godine, kada politički sistem karakteriše etatističko, centralizovano upravljanje svim privrednim i društvenim tokovima od strane partijske i državne strukture vlasti;

drugi od 1950. godine do početka sedamdesetih godina prošlog veka, kada se mešaju elementi etatizma i samoupravljanja; i

treći, puna afirmacija socijalističkog samoupravljanja i radničkih saveta, početkom osamdesetih godina prošlog veka.

Radnička štampa u preduzećma je nakon uvođenja samoupravljanja, 1950. godine, kao i Ustva iz 1974. godine, po kojem je sva vlast pripadala „radničkoj klasi i radnim ljudima", doživela svoj procvat, ali je zadržala klasni karakter.

On je bio obavezujući za sve redakcije, bez obzira da li se bave eksternim ili internim informisanjem a, između ostalog, sadržan je i u određenju novinara kao društveno-političkog radnika. Svi tekstovi, bez obzira na oblik novinarskog izražavanja (faktografski ili analitički) morali su da budu napisani u duhu jačanja sistema samoupravljanja i vlasti radničke klase, odnosno, kako kaže Dušan Slavković u „Uvodu u novinarstvo", „treba da sadrže i određeni politički stav, u ovom slučaju idejni stav Saveza komunista Jugoslavije".

Koncepcija listova u preduzećima (OOUR, RO, SOUR), kao i uređivačka politika, morala je, pored profesionalnih odrednica o karakteru samoupravne informacije (redovnosti, blagovremenosti, potpunosti, istinitosti i razumljivosti) da sadrži i klasno-političku odrednicu.

Ona je svoju potporu imala u programskim i partijskim dokumentima SKJ, koja je kao vodeća idejna snaga bila organizovana u svim oblicima udruženog rada, kao i dokumentima Sindikata. Ove dve društveno-političke organizacije imale su na svim nivoima organizovanja tela koja su bila zadužena da vode računa o informisanju. U OOUR, OUR i SOUR-ma to su bile komisije za informisanje.

Uglavnom su te teme obrađivane kroz faktografske oblike novinarskog izražavanja (vest i izveštaj), a ne i kroz analitičke oblike (komentar, članak), koje bi sadržale i vrednosni stav autora, što bi moglo da postane predmet interesovanja i rasprave na partijskoj ili sindikalnoj organizaciji.

Po Zakonu o informisanju osnivač je morao da formira Izdavački savet lista, koji bi u njegovo ime utvrđivao koncepciju lista, a Partija je svoju vodeću ulogu u tom procesu obezbeđivala tako što je u njemu imala svoje predstavnike iz šire društveno-političke zajednice.

Urednici fabričkih listova su učestvovali u radu Izdavačkog saveta i imali su obavezu da predlože usvajanje uređivačke politike, koja je morala da bude u saglasnosti sa koncepcijom lista i pravilnicima o informisanju.

Urušavanjem društvene svojine nakon 1990. godine, urušava se i vlast radničke klase i radnih ljudi, pa se time menjaju položaj i uloga radničke štampe u nekadašnjim OUR-ima. Mnoga glasila su sa promenom oblika svojine prestala sa izdanjima, a ona koja su ostala su uglavnom u državnim, odnosno javnim preduzećima kao korporacijska glasila.

Tako u Pravilniku o informisanju zaposlenih u Javnom preduzeću PTT saobraćaja „Srbija" iz 2011, kada je reč o „Poštanskom glasniku", piše da „informacije sadržane u tom listu istovremeno su svojevrsna prezentacija poslovne politike Preduzeća, prema javnosti, poslovnim partnerima i korisnicima poštanskih usluga".

„Vesele osamdesete" i radnička štampa u SFRJ

Dragomir Olujić Oluja

„Vesele osamdesete" u socijalističkoj Jugoslaviji: treća r'n'r-scena u svetu – novi talas i novi primitivizam, ali i nadmetanje Lepe Brene i Vesne Zmijanac „od Vardara pa do Triglava", imobilizacijska filmska dominacija „čeških đaka" (čast Lordanu Zafranoviću) i pozorišni teror KPGT-a Ljuše Ristića, serija golootokaške literature, FEST, BEMUS, NOMUS i „kratki metar" u DOB-u kao yu-prozori u svet, turističke ture po Tunisu, Maroku, Egiptu i, čak, Kini, ali i po Poljskoj, Čehoslovačkoj i Mađarskoj, šoping putovanja do Londona, Pariza i Rima (Trst više nije bio zanimljiv), jadranski turizam cveta... Rečju, Gospodin Obični je znao da mu je danas bolje nego juče i osećao da će mu sutra biti bolje nego danas! Građani i srednja klasa su se veselili tome na angro!

Ali, iza (ili ispod, često i sa strane) „veselih osamdesetih" je tutnjalo! Kao odgovor na peti stendbaj-aranžman MMF-a i SFRJ (liberalizacija trgovine i cena, dužničko ropstvo, zamrzavanje plata, kresanje troškova i javne potrošnje, uvođenje stečaja...) rađa se masovni radnički pokret: po broju (i višemesečnih) štrajkova, i po broju učesnika u njima prvi smo u svetu – štrajkova i štrajkača je u Jugoslaviji više nego u celoj Evropi zajedno; prvi put radnici/štrajkači u Labinu, Vinkovcima, Nišu, Sarajevu, Mariboru, Jesenicama, Dubrovniku, Splitu, Zrenjaninu, Sevojnu... prelaze okvire „socijalnih zahteva" (plate i uslovi rada), povezuju se i postavljaju politička pitanja, pre svih ona o sudbini Jugoslavije. Radnici i trgovci „Borova" iz čitave zemlje su čak zauzeli Saveznu skupštinu, ali nije bilo nikog da vlast sa ulice pokupi – preostali disidenti nisu imali dovoljne snage, ili nisu bili zainteresovani (ostali su se trudili da uvek budu na bezbednoj udaljenosti)?! Vukovar je zbog toga drastično kažnjen, 1991. godine je platio tu ogromnu Milošević-Tuđman cenu.

Sukobi republikanizovanih elita oko Titovog nasleđa, odnosno za kontrolu nad Jugoslavijom i njenim resursima, rađaju nacionalizme, one kreću u formiranje svojih nacija! „Bude se" i Albanci i Srbi na Kosovu, Slovenci, Srbi u BiH i Hrvatskoj, Hrvati su još pod „režimom šutnje", Miloševićeva antibirokratska revolucija divlja... Svi pokušavaju da „okupiraju" štrajkačke sile, svi „nacionalizuju" radničku klasu.

Sledio je, naravno, i obračun sa svakim – i aktualnim, i mogućim – otporom, pre svega levičarskim: Šuvarova „Bela knjiga" i marginalizacija nenacionalne inteligencije, suđenje pesnicima (Đogo, Redžepi, Gotovac), studentima i mladim kosovskim Albancima... Najzad, i obračun sa jedinom organizovanom opozicijom, disidentskim Slobodnim univerzitetom. U pripremi Procesa šestorici ubijen je „u prisustvu vlasti" radnik Radomir Radović Miraš, koji je još 1978. formirao u svom preduzeću prvi nezavisni sindikat i pismom od 10. kongresa Saveza sindikata Jugoslavije zatražio da ga SSJ prizna kao frakciju.

Dakle, „vesele osamdesete" u es-ef-er-jotu su bile mnogo više od puke kalendarske decenije! Sve je počelo Titovom smrću 1980. – njegova sahrana je bila poslednji „svetski čin" uopšte, bila je znak da je bipolarni svet dobrano na zalasku – i studentskom pobunom Albanaca na Kosovu 1981. i nastavilo Danom D vlade Milke Planinc (usvajanje MMF-plana) i raznim „Krajgerovim komisijama", a završilo vladom Ante Markovića i njegovim „modernim socijalizmom", iza čega se krila tranzicija ka kapitalizmu!

Na žalost, ništa od toga nema u radničkoj štampi! Ona je već dugo – i sistemskim, i zakonskim rešenjima, naravno i izascenskih radnjama – bila imobilisana. Iako su mnoge radničke novine bile „prave novine" („Poljoindustrija" i „Goša", recimo), iako su se mnoge mogle kupiti i na kiosciima, zainteresovani, pogotovo štrajkači, u njima nisu mogli pronaći ništa od onog što se zbivalo (pre svega) u Jugoslaviji. Čast radničke štampe je ponekad spasavao „Rad", centralni organ SSJ, najbolje za vreme višemesečnog štrajka rudara u Labinu.

Ulogu radničke štampe, pogotovo posle Miloševićevog osvajanja vlasti u Srbiji, preuzela je studentska i omladinska štampa – ljubljanska „Mladina" i mariborska „Katedra", beogradski NON, „Student" i „Mladost", zagrebački „Studentski list"... I, radnici su ih kupovali!

Sve ostalo je istorija!

Uloga Ota Bihalji-Merina u pariskom Institutu za studije o fašizmu (INFA)

Radoslav Pavlović

Oto Bihalji-Merin (Zemun, 1904 – Beograd, 1993) bio je na čelu pariskog Instituta za proučavanje fašizma (Insitut pour l´étude du fascisme /INFA/) od kraja 1933. do proleća 1935. godine. Jedinu studiju o Istitutu objavio je 1984. Jacques Omnès u zborniku „Hitlerovi izgnanici. Borba nemačkih izbeglica u Francuskoj 1933-1939", najvažnije podatke našao je u autobiografskim spisima Arthura Koestlera (1905-1983) i Manusa Sperbera (1905-1984), Bihaljijevih prijatelja i saradnika u Insitutu.

Bihalji-Merin, Koestler i Sperber su bili iz iste generacije, poreklom iz srednjeimućnih srednjoevropskih jevrejskih porodica, sa solidnim svetovnim obrazovanjem, deca nemačke kulture i nemačkog jezika, svedoci i učesnici tragedije Vajmarske republike, ekonomskog propadanja, latentnog građanskog rata i konačne pobede fašizma, te članovi KPD.

Adolf Hitler je 1933. pobedio na izborima i postao kancelar, ubrzo zapalio Reichstag, stavio kulturu na lomaču a komuniste u logore, druge poterao u emigraciju – oko 60.000 nemačkih intelektualaca, demokrata, socijalista i komunista... Mnogi od njih, pre svega komunisti, očajnički su nastojali da stvore antifašističke udruženja, štampu i objavljuju knjige...

Institut za studije o fašizmu su inicirali Oto Bihalji-Merin i Hans Meins (pseudonim Jan ili Jansen), poznanici još iz Nemačke, ali je iza njih, kao i drugih oblika antifašističke aktivnosti, stajala Kominterna, čiji je poverenik bio genije industrijske propagande Willi Münzenberg, bivši spartakist i Lenjinov prijatelj, sa znatnim materijalnim sredstvima za komunističku propagandu u zapadnoj Evropi, i to kao organizator Internacionalne radničke pomoći.

Posle dogovora nekoliko desetina intelektualaca komunista, najviše nemačkih, da se radi na projektu kojim bi se pokazalo da je fašizam smrt za kulturu i demokratiju, da nisu dovoljne političke parole o fašistima kao varvarima i da treba razotkriti idejnu pozadinu fašizma i njene raznolike oblike u društvu, institucijama, kulturi, sportu i odgoju omladine, Poveljom od 1. januara 1934. obnarodovan je Institut za proučavanje fašizma, uz potpise kao pokrovitelja poznatih francuskih naučnika, profesora i književnika, uglavnom komunističkih saputnika, i pozvani svi zainteresovani građani na saradnju.

Direktor Instituta je bio Oto Bihalji-Merin, Manus Sperber je preuzeo ideološko vođstvo, a Arthur Koestler je postavljen za šefa odeljenja za periodičnu štampu.

Stvorena su biblioteka i arhivski fond, planirani su bilten na tri jezika, dokumentarna građa za škole i tematske knjige i brošure.

Za 1934-35. godinu planirano je šest tematskih knjiga i šest tematskih brošura, a objavljene su po jedna knjiga i jedna brošura. Izdata su samo dva broja biltena.

Poslednji čin Instituta je bila međunarodna izložba o fašizmu, održana u Parizu, u galeriji Rue de Boétie, u blizini Jelisejskih polja, početkom 1935.

Arhivu i celokupnu dokumentaciju su zaplenili nemački nacisti nakon kapitulacije Francuske i verovatno uništili.

Izdavač	Produkcija	Uredници	Dizajn	Štampa	Tiraž
Centar CZKD	Učitelj neznalica i njegovi komiteti	Branimir Stojanović Dragomir Olujić-Oluja Noa Treister	Matija Medenica	SZR Student	5000

www.protivzaborava.com/zidne-novine

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Robert Bosch Stiftung

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд
94.003.5(497.1) Београд"1939/1945"(084.3)
ПРОТИВ заборава : 4 логора у Београду у Другом светском рату / [idea&ja Matija Medenica ; urednici Branimir Stojanović, Dragomir Olujić-Oluja, Noa Treister]. - Beograd : Centar za kulturno dekontaminaciju, 2015 (Beograd : Student). - 1 plakat : ilustr., crno-beo ; 70 x 100 cm
Tiraž 5.000.
ISBN 978-86-88001-08-3
a) Друго светско рат 1939-1945 - Логори - Београд - Споменици по Југославији - Плакатске поруке - 1939-1999 - Плакати
COBISS.SR-ID 214309568